

УДК 556.5.043

ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГІРСЬКИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Т. Коберніченко, М. Сиротюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Запропоновано основу методики оцінки рекреаційного потенціалу гірських сільських територій за допомогою чотирьох головних груп показників, які описують природні умови, соціальний і технічний стан села, культурні й історичні особливості території, її екологічний стан. Рекреаційну оцінку зроблено окремо для літнього та зимових сезонів відповідно до рекреаційних занять.

Ключові слова: рекреаційний потенціал, гірські сільські території, рекреаційна оцінка.

Гірські сільські території (ГСТ) – це просторові утворення зі складними умовами рельєфу та клімату. Сільські населені пункти вводять до переліку гірських за критеріями висотності та кліматичними показниками. ГСТ охоплюють території сільських населених пунктів і прилеглі до них господарські території.

ГСТ мають значний рекреаційний потенціал, який використовують для різних видів туризму та рекреації, зокрема для сільського туризму, що почав активно розвиватися в українських селах останніми роками. Цей рекреаційний потенціал потребує належної оцінки для відповідного планування туристичної діяльності на цій території та оптимального використання рекреаційних ресурсів.

Методика оцінки рекреаційного потенціалу території розроблена у працях таких авторів, як В. Руденко, Н. Ігнатенко [3], Л. Мухіна [5], І. Твердохлебов, Н. Мироненко [4], І. Бережна [1] та ін. Вони зазначають про різні оцінки залежно від виду туризму, який розвинутий або пропонується для розвитку на конкретній території. В. Руденко, Н. Ігнатенко [3], зокрема, переконані в потребі бальної оцінки рекреаційних ресурсів у складі рекреаційного потенціалу, що дасть змогу використовувати отримані оцінки в подальших обчисленнях та методиках.

Ми пропонуємо основи методики оцінки рекреаційного потенціалу гірських сільських територій для потреб сільського туризму. Сільський туризм передбачає набір рекреаційних занять залежно від рекреаційних ресурсів території, гірських сіл. Розвиток сільського туризму сприяє економічному та соціальному зростанню ГСТ та збереженню природних ресурсів і культурно-етнографічних особливостей території.

Рекреаційний потенціал ми розглядаємо як сукупність таких ресурсів у конкретній просторово-часовій системі відліку, які використовують для відпочинку та оздоровлення і для організації рекреаційної діяльності [2].

Пропонуємо оцінювати рекреаційний потенціал ГСТ за чотирма головними групами показників:

- 1) природні умови території;
- 2) соціальний та технічний розвиток села;

- 3) культурні та історичні особливості території;
- 4) екологічний стан території села.

Детальна оцінка всіх цих груп показників дасть змогу, на нашу думку, всебічно оцінити рекреаційний потенціал ГСТ і визначити сукупну рекреаційну цінність конкретної території.

Особливістю пропонованої оцінки рекреаційного потенціалу ГСТ є різні показники оцінки для зимового та літнього туристичних сезонів. Зимовий сезон фахівці визначають умовно з листопада по березень, однак найпривабливішими місяцями для туризму на ГСТ є грудень–лютий, коли усталоється стійкий сніговий покрив. Літній сезон триває умовно з квітня по жовтень. Туристи та відпочивальники займаються зовсім різними видами туризму в ці сезони і мають різні вимоги щодо першої–третьої груп критеріїв оцінки. Тому ми пропонуємо різні показники оцінки для літнього та зимового сезонів.

Для оцінки рекреаційного потенціалу **літнього сезону** доцільні такі показники.

1. Природні умови:

- 1) *естетичність території;*
- 2) *прохідність території для пішохідного туризму;*
- 3) *наявність позначених або добре відомих маршрутів поблизу села;*
- 4) *наявність цінних природних об'єктів (у тому числі об'єктів природо-заповідного фонду) поблизу села;*
- 5) *наявність озер, річок придатних для плавання;*
- 6) *можливість збирати ягоди, гриби.*

2. Соціальний і технічний розвиток села:

- 1) *площа села;*
- 2) *населення села;*
- 3) *кількість хат у селі;*
- 4) *відстань від села до найближчого обласного центру;*
- 5) *доступність для автотранспорту та громадського транспорту;*
- 6) *наявність об'єктів обслуговування туристів у селі;*
- 7) *наявність агроосель, що приймають туристів. У цьому показнику треба також врахувати кількість агроосель першої, другої та третьої категорії й відповідно до категоризації Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [6];*
- 8) *естетична оцінка забудови (відповідно до сучасного чи традиційного стилю забудови села);*
- 9) *естетична оцінка сільськогосподарських угідь;*
- 10) *естетична оцінка господарських об'єктів.*

3. Культурні та історичні особливості території:

- 1) *наявність культурних споруд у селі;*
- 2) *наявність культурних та історичних об'єктів поблизу села;*
- 3) *місцеві свята і культурні події влітку;*
- 4) *наявність традиційних ремесел і промислів у селі.*

4. Екологічний стан території:

- 1) *кількість поверхневих водоймищ, у які скидають забруднені стічні води;*
- 2) *кількість неорганізованих звалищ промислового, побутового, будівельного та іншого сміття;*
- 3) *кількість станцій (пунктів) заправки автомобілів і тракторів;*
- 4) *кількість сільськогосподарської техніки, зареєстрованої у селі;*
- 5) *кількість складів мінеральних добрив та отрутохімікатів;*

- 6) суб'єкти господарської діяльності у селі (добувної і лісового господарства);
- 7) площа природоохоронних територій на території села;
- 8) засмічення території;
- 9) цільність забудови основної частини села;
- 10) оцінка стежкової мережі за категоріями;
- 11) оцінка небезпечних геоморфологічних процесів та явищ, у тому числі сучасних ерозійних процесів і негативних наслідків інтенсивної господарської діяльності;
- 12) знелісненість прилеглої до села території.

Для **зимового сезону** та зимових видів відпочинку важливими є такі показники території.

1. Природні умови:

- 1) *сприятливість клімату для зимових видів спорту* (найважливішими є показники тривалості та стійкості снігового покриву і кількість днів з некомфортною погодою);
- 2) *показники рельєфу, важливі для лижного спорту;*
- 3) *показники рельєфу, важливі для гірськолижного спорту* (зокрема, профілі та довжина гірських схилів);
- 4) *наявність цінних природних об'єктів поблизу села.*

2. Соціальний і технічний розвиток села. Ця група показників для зимового сезону охоплює ті самі показники, що й для літнього і додатково показник наявності лижних підйомників та пунктів прокату лиж і лижного спорядження.

3. Культурні та історичні особливості території. Для зимового сезону показники будуть такими ж, як і для літнього.

4. Екологічний стан території. Показники теж не змінюються.

Показники екологічного стану території села є також лімітувальними в разі оцінки рекреаційного потенціалу, оскільки екологічна стабільність території надзвичайно важлива для туристів. Найважливішими критичними показниками ми вважаємо наявність складів мінеральних добрив та отрутохімкатів, звалищ та сміття, оскільки такі чинники дуже погіршують екологічний стан території й часто унеможливають проведення туристичної та рекреаційної діяльності.

Також лімітувальними показниками для різних рекреаційних занять можуть слугувати такі:

- *низька транспортна доступність* – для гірськолижного та лижного спорту;
- *низька пішохідна прохідність території* – для пішохідного туризму;
- *мала естетичність села та околиць* – для усіх літніх видів туризму та відпочинку.

Показники для обох сезонів ми пропонуємо збирати по селах, вважаючи їх опорними пунктами оцінки території з виокремленнями найхарактерніших сіл у конкретному ландшафті. Перелік гірських сіл надано у додатку до Закону України “Про статус гірських населених пунктів в Україні” [2]. Дані можна отримати зі статистичних форм, які надають сільські населені пункти, та за допомогою польових досліджень, відповідно, у зимовий та літній час.

Після збирання даних можна створити відповідні матриці по селах окремо для зимового і літнього сезонів. За допомогою факторного аналізу у таких матрицях можливо визначити важливість певних показників (критеріїв з високим факторним навантаженням) для загальної рекреаційної оцінки. Також можна визначити, які з чотирьох груп показників роблять найбільший внесок у формування рекреаційного потенціалу території.

За допомогою визначених критеріїв доцільно згрупувати села відповідно до їхнього рекреаційного потенціалу та створити категоризацію по групах сіл (для цього треба активно використовувати картографічні матеріали, зокрема, ландшафтні карти). Під час категоризації потрібно зважати на наявні види рекреаційних занять для конкретного ландшафту та групи сіл і враховувати вимоги та бажання груп відпочивальників, які активно використовують цей ландшафт. Лише в такому разі оцінка рекреаційного потенціалу буде об'єктивною та практичною і відповідатиме реальним рекреаційним вимогам.

Отже, запропонована методика дає змогу оцінити рекреаційний потенціал гірських сільських територій та виокремити певні групи сіл з більшим рекреаційним потенціалом для певних рекреаційних занять і туризму. Це сприятиме виділенню нових центрів туризму та рекреації разом з уже наявними та розвинутими і сприятиме раціональному використанню рекреаційних ресурсів і їхньому збереженню. Така методика повинна бути адаптована до конкретного гірського ландшафту та наявних особливостей території з соціального та рекреаційного поглядів.

1. *Бережна І.В.* Деякі аспекти теоретичних підходів до оцінки рекреаційного потенціалу Криму // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 50. – Т. 2. – С. 17–21.
2. Закон України “Про статус гірських населених пунктів в Україні” // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 9. – С. 58–59.
3. *Игнатенко Н.Г., Руденко В.П.* Природно-ресурсный потенциал территории. Географический анализ и синтез. – Львов: Вища школа, 1986. – 164 с.
4. *Мироненко Н., Твердохлебов И.* Рекреационная география. – М., Изд-во Москов. у-та, 1981. – 207 с.
5. *Мухина Л.И.* Принципы и методы технологической оценки природных комплексов. – М.: Наука, 1973. – 95 с.
6. Проект Закону України “Про сільський зелений туризм”. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. <http://www.greentour.org.ua>

THE BASE METHODS OF THE RECREATIONAL EVALUATION OF THE MOUNTAIN RURAL TERRITORIES

T. Kobernichenko, M. Syrotyuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
P. Doroshenko St., 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The base of the methodic of the recreational estimation of the mountain rural territories is proposed. It is based on the four main groups of the parameters: natural conditions, social and technical development of the village, cultural and historical features of the territory, environmental conditions. Recreational evaluation is being conducted separately for the summer and winter seasons and accordingly to the present recreational activities.

Key words: recreational potential, mountain rural territories, recreational evaluation.

Стаття надійшла до редколегії 30.05.2007

Прийнята до друку 20.09.2007